

Олексій ПЕТЕЧЕЛ

кандидат юридичних наук, доцент кафедри політики у сфері боротьби зі злочинністю та кримінального права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ORCID: 0000-0003-1825-7528

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ РФ ЩОДО ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

УДК 343.8

Сьогоднішня війна рф проти України чітко демонструє, що виконання правил війни не є пріоритетом для агресора. РФ готова до будь яких дій з метою захоплення території суверенної держави, пригноблення населення, знищення самодостатності українського народу, деморалізації населення, демонстрації панування над поневоленою нацією. Не в останню чергу це реалізовується через застосування різних видів насильства: фізичного, психічного, сексуального, економічного. Звичайно ж найбільш резонансними є випадки застосування фізичного насильства (вбивства, в тому числі масові, тортури, катування, ізоляція в нелюдських умовах) та сексуального насильства (згвалтування в першу чергу). З допомогою фізичного та сексуального насильства агресор завдає страждань як потерпілим та/чи їх близьким родичам, так і сіє зневіру, страх серед населення окупованої території, тим самим полегшуючи собі контроль над територією.

Свідчення очевидців після деокупації підтверджують той факт, що сексуальні домагання було нормою для окупантів, а небезпека згвалтування могла бути в будь який час, особливо щодо молодих жінок. На жаль, в умовах війни сексуальне насильство йде поруч з фізичним насильством, а у ситуації війни з росією, також поруч з етнічним, національним насильством. Історичні дослідження підтверджують, що вчинення згвалтувань військовослужбовцями російської армії є звичною практикою у всіх війнах, де вони приймали участь, починаючи з Першої світової війни. Статеве насильство використовується як інструмент поневолення, приниження та психологічного розчавлення цивільного населення окупованих територій, помста за невдалі дії чи поразки у бойових діях[3].

Аналіз статистичних даних щодо стану статевої злочинності свідчить, що в цілому її рівень за останні чотири роки істотно не змінився, однак рухається з негативною динамікою. Так в 2019 році було обліковано 355 згвалтувань, в 2020 – 382 правопорушення, 2021 – 399 правопорушення, 2022 року – 250 правопорушення, а в 2023 вже обліковувалося 450 згвалтувань. Щодо сексуального насильства, то тут також спостерігається незначна негативна динаміка, а саме

86 випадків у 2020 році, 85 випадків у 2021 році, 94 випадки за 2022 року та 119 правопорушень у 2023 році. Крім того, відповідно до даних правоохоронних органів значна частина кримінальних правопорушень, вчинених окупаційними військами проти цивільного населення, в тому числі статеві злочини, кваліфікуються як порушення правил та звичаїв війни. Про це свідчать і дані офіційної статистики. Зокрема, в 2019 році було зареєстровано лише 12 таких кримінальних проваджень, в 2020 – 218 кримінальних правопорушень, в 2021 – 159 випадку, а от за 2022 рік 60387 кримінальних правопорушень, передбачених статтею 438 «Порушення правил та звичаїв війни» та 60944 таких правопорушень у 2023 році. На жаль, офіційна статистика не деталізує дане кримінальне правопорушення по формам об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, окрім якщо вони поєднані з умисним вбивством[4]. Втім саме в частині сексуального насильства в умовах конфлікту (СНПК) офісом Генерального прокурора України проводиться окремий аналіз. Так, відповідно до даних офісу ГПУ станом на 01.02.2024 року зафіксовано 270 фактів СНПК з початку повномасштабної агресії. Потерпілими від сексуального насильства стали 97 чоловіків та 173 жінок, в тому числі 12 дівчат та 1 хлопець. Правоохоронними органами розкрито 69 випадків вчинення кримінальних правопорушень, повідомлено про підозру 39 військовослужбовцям рф. Описуючи географію сексуального насильства в умовах конфлікту, офіс ГПУ відзначає, що найбільша кількість випадків сексуального насильства зафіксована у Херсонській області (79 випадків), Донецькій області (73 випадки), Київській області (53 випадки) [2]. Аналізуючи кількісні показники випадків сексуального насильства варто відзначити, що перебування окупаційних військ на території Київської області тривало майже 1,5 місяці. А отже інтенсивність вчинення даного виду кримінального правопорушення була достатньо високою в порівнянні з іншими регіонами.

Висока латентність даних кримінальних правопорушень не дозволяє побачити повну та об'єктивну картину стану злочинності даного виду. До причин латентності можна віднести: важка психотравма, низький рівень довіри до правоохоронних органів, зневіра у можливості притягнення до відповідальності винних осіб, недоліки документування таких випадків, що пов'язано як з відсутністю бажання потерпілих неодноразово повторювати дані свідчення, так і з невмінням відповідальних осіб правильно та коректно спілкуватися з потерпілими, перебування відповідної території під окупацією, відсутність свідків при неможливості спілкування з потерпілим.

Аналізуючи детермінанти насильницької поведінки військовослужбовців рф можна взяти за основу класичний їх поділ на об'єктивні та суб'єктивні детермінанти. До об'єктивних детермінант насильницької поведінки слід віднести в першу чергу активна пропаганда ненависті до українців та України серед населення агресора, дезінформація про суспільний лад та спосіб життя українців, цілеспрямована брехня російських засобів масової інформації щодо подій,

які відбувалися чи відбуваються в Україні, цілеспрямований вплив командирів або «заплющення очей», мовчазна згода на відповідну поведінку підлеглих, використання сексуального насильства як методу подолання опору на окупованій території, використання сексуального насильства як випробування для молодого військовослужбовця для прийняття в групу, бідність, соціальна нерівність, соціальна незахищеність. Говорячи про суб'єктивні детермінанти насильницької сексуальної поведінки, першочергово слід вказати на агресивність та фанатичну ненависть до українців, низький рівень правосвідомості, жорстокість, заздрість, зверхність у відносинах, відсутність критичного мислення, помилки виховного процесу, деформоване розуміння права на застосування сили, бажання помститися за втрати, прагнення проявити владу над слабшими. Сприяють активації вказаних детермінант і та обставина, що військовослужбовці рф володіють зброєю, що пробуджує у них відчуття влади, яку вони використовують у власних особистих цілях в першу чергу проти цивільного населення України.

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
2. Офіс Генерального прокурора: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс] / Офіс Генерального прокурора. – К. – Веб-сайт. – Режим доступу: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/rezultati-diyalnosti> – Назва з екрану: «Кримінальне переслідування за злочини сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом».
3. Петечел О. Кримінальна відповідальність за статеві злочини в умовах війни. *Law & Society*. 2022. №6. С. 161-165. <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/18511>
4. Петечел О. Ю. Кримінологічна характеристика злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей*. 2016. Вип. 41. С.90-99.

Петечел О.Ю. Сексуальне насильство військовослужбовців рф щодо цивільного населення України.

Стаття присвячена розгляду проблеми сексуального насильства, що вчиняється військовослужбовцями рф щодо цивільного населення України на окупаційних територіях. Проаналізовані кількісні показники кримінальних правопорушень сексуального характеру. Окремо приділено увагу інформації офісу Генерального прокурора щодо сексуального насильства в умовах конфлікту. В статті автором визначені причини латентності даної категорії кримінальних правопорушень. Крім того, проводиться аналіз детермінант поведінки військовослужбовців рф, що вчиняють сексуальне насильство щодо цивільних.

Ключові слова: сексуальне насильство, воєнні злочини, злочини проти людяності, статеві злочинність.

Petechel Oleksiy. Sexual violence by military personnel of the Russian Federation against the civilian population of Ukraine.

The article is devoted to consideration of the problems of sexual violence committed by Russian military personnel against the civilian population of Ukraine in the occupied territories. Several indicators of criminal offenses of a sexual nature are analyzed. Particular attention was paid to the information of the Prosecutor General's office regarding sexual violence in conflict conditions. In the article, the author identifies the reasons for the latency of this category of criminal offenses. In addition, the author analyzes the determinants of the behavior of Russian servicemen who commit sexual violence against civilians.

Keywords: sexual violence, war crimes, crimes against humanity, sexual crimes.